

Dubrovnik i dubrovačka bojišnica 1995. godine

JAKŠA RAGUŽ

Hrvatski inštitut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Posljednja godina Domovinskoga rata na dubrovačkom području protekla je u znaku triju događanja. Prvo su bili cjelogodišnji topnički napadi Hercegovačkoga korpusa Vojske Republike Srpske, u kojima je stradao veći broj civila i hrvatskih vojnika te nanese na velika materijalna šteta, drugo plan "Maestral", prema kojem su postrojbe Hrvatske vojske uredile obrambeni sustav dubrovačkoga područja i obranile ga od ponovnoga pokušaja osvajanja Vojske Republike Srpske, a treće operacija "Burin", kojom je Hrvatska vojska trebala zauzeti dio istočne Hercegovine i dugoročno zaštititi Dubrovnik od topničkoga terora Vojske Republike Srpske. Zbog niza diplomatsko-vojnih razloga operacija nije provedena.

Ključne riječi: Dubrovnik; Domovinski rat; Hercegovački korpus Vojske Republike Srpske; plan "Maestral"; operacija "Burin".

Petu godinu rata hrvatske snage na Južnom bojištu dočekale su na položajima zaposjednutima krajem listopada 1992. godine. Tada uspostavljena bojišnica bila je duga 135 kilometara. Na sjevernom sektoru, koji je bio dug 25 kilometara i protezao se sjeverno od Stoca pa do sela Velja Međa u Popovu polju, položaje je držalo Hrvatsko vijeće obrane (HVO). Dalje k jugoistoku do konavoskoga sela Dubravka, na bojišnici dugoj 90 kilometara, položaje je držala Hrvatska vojska (HV). Idućih 20 kilometara, uz granicu s Crnom Gorom, bilo je – po Ženevskom sporazumu iz 1992. o demilitarizaciji zone Ujedinjenih naroda na Prevlaci – pod nadzorom Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP RH) i ondje su se izmjenjivale jedinice specijalne postrojbe MUP-a iz cijele Hrvatske.¹ Tijekom 1995. od Velje Međe do Dubravke bile su angažirane: 163. brigada (br), 1. domobranska bojna (db) "Konavle", 114. br, 115. br, 116. domobranska pukovnija (dp), 156. dp, 144. br i dio 9. gardijske brigade (koje su došle u kolovozu i rujnu 1995.), 16. topnički divizion (td),

¹ Hrvatska (dalje: HR) – Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje: SVAMORH) – fond Zapovjedništvo Južnog bojišta (dalje: ZJB), Reg. 36/92, Dokument broj (dalje: Db.) 154, Izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta o stanju na Južnom bojištu, kl. 81/92-02/115, ur. br. 1080-01-01-92-1, od 26. XI. 1992.

39. inženjerijska bojna, 415. pokretna obalna topnička bitnica (POTB), mješoviti odredi mornaričkoga pješništva Korčula, Brač, Hvar, 2. bojna 204. br protuzračne obrane (PZO), 8. td i 10. td. Prema dostupnim podacima, krajem 1995. Južno je bojište imalo 12 110 vojnih osoba. Spomenute postrojbe bile su pod operativnim zapovijedanjem Zapovjedništva Južnoga bojišta. Tijekom 1994. nije bilo većih borbi, pa su 114. br, 115. br, 116. dp i 156. dp imale na bojišnici tek dio ljudstva, oko 750 vojnika koji su se izmjenjivali. Samo su domicilne postrojbe, 163. br i 1. db, bile stalno mobilizirane.²

Nasuprot hrvatskim snagama bile su Trebinjska i Bilećka brigada Hercegovačkoga korpusa Vojske Republike Srpske (VRS). S njima su se od kraja 1992. periodično vodili sukobi nižega intenziteta, bez pomicanja crte bojišta (osim nekoliko brda južno od Trebinja).³

Nakon tri godine djelovanja pokazala se neučinkovitost UNPROFOR-a u povratu okupiranih područja Republike Srpske Krajine (RSK) u ustavno-pravni poredak RH. Suočeno s opasnošću "ciprizacije", hrvatsko je vrhovništvo odlučilo pojačati diplomatski pritisak i pripremiti planove za vojno oslobađanje, što se očitovalo kroz napadne operacije u jugozapadnoj Bosni radi stvaranja strateških uvjeta za oslobađanje Knina.⁴

O namjerama hrvatskoga vrhovništva obaviještene su postrojbe na Južnom bojištu te im je zapovjedbena povećana budnost i pripravnost za borbena djelovanja u nadolazećem periodu, kada su se mogla očekivati nova napadna djelovanja s obje strane.⁵

Reakcija VRS-a na borbe u jugozapadnoj Bosni bila je pojačanje napada na dubrovačkoj bojišnici, gdje su u prosincu 1994. u napadima VRS-a dva vojnika HV-a poginula, jedan je teže i jedan lakše ranjen te jedan zarobljen.⁶ S topničkim udarima, manjim napadima pješništva i pucnjavom iz PZO-a i pješackoga oružja Hercegovački je korpus nastavio prva tri mjeseca 1995., uglavnom u Popovu polju, Površi i graničnoj zoni Konavala. Posljedice su bile male: ranjen je jedan vojnik HV-a. Vojska Republike Srpske nakon 24. veljače napade je proširila i na civilne ciljeve tukući topništvom Cavtat, Zračnu luku Dubrovnik (koja je napadnuta i 20. ožujka) i selo Grbavac. Povremeno je na hrvatske položaje otvarala vatru i Vojska Jugoslavije (VJ) iz Crne Gore.⁷

² HR-SVAMORH – fond Glavni stožer Hrvatske vojske (dalje: GSHV), Reg. Bobene zapovijedi IV/95, Izv. skupine MORH – GSHV o sprovedenom nadzoru Južnog bojišta, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-645, od 6. XII. 1995.

³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 7/95, Db. 1248, Tjedno operativno izvješće VP 8302 Dubrovnik (dalje: Dbk), kl. SP 81/95-02/57, ur. br. 8302-02-95-1, od 2. VI. 1995.

⁴ Davor Marijan, *Oluja* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), 46-61.

⁵ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 88/95, Zapovijed GSHV Zapovjedništvu Južnog bojišta (dalje: ZJB), kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-36/7, od 3. II. 1995., Reg. 87/95, Redovno izv. pomoćnika zapovjednika za PD 116. br. HV, kl. SP 81/95-01/02, ur. br. 2138-03-01-95-3, od 18. I. 1995.

⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 86/95, Upozorba GSHV zapovjednicima na Južnom bojištu, kl. 8/94-02/04, ur. br. 512-06-05/01-94-367, od 29. XII. 1994.

⁷ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 15, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81/95-02/01, ur. br. 3105-03-

Tako je Hercegovački korpus kontinuirano izazivao sukobe nastojeći destabilizirati dubrovačko područje. U tome je imao potporu VJ-a, što je bilo vidljivo i iz vježbe koju su, po hrvatskim obavještajnim podacima, od 5. do 10. ožujka 1995. na poligonu "Grab" kod Trebinja održale združene snage Hercegovačkoga korpusa i 81. brigade obalne obrane VJ-a. Cilj je bio uvježbavanje združenih pomorsko-pješačkih snaga VRS-a i VJ-a za zauzimanje Prevlake i izbijanje VRS-a na more. Istodobno je VJ na području Herceg Novog izvodio vježbe združenih pomorsko-pješačkih snaga, zrakoplovstva i PZO-a, ciljanja brodova i evakuacije civila. Sve je upućivalo na prijetnju obnove sukoba jačega intenziteta, i pritiska na Hrvatsku ako nastavi s diplomatskim i vojnim pritiskom. Prostor na kojem se prijetilo obnovom sukoba te interes Republike Srpske (RS) za izlaz na more dodatno su potencirali mogućnost prijelaza s vježbi u napad.⁸ Tim više što je, po napatku vojnoga vrha RS-a od 8. ožujka 1995., VRS u 1995. isplanirao dvije napadne operacije s ciljem zauzimanja doline Neretve i izbijanja na more kod Dubrovnika.⁹

Obrambeni plan "Maestral"

U novim političko-strateškim uvjetima na Južnom se bojištu u ožujku 1995. pristupilo provedbi pojačane obrane prema zapovijedi za obranu Glavnoga stožera Hrvatske vojske (GSHV) pod nazivom "Maestral". U skladu s prosudbom i raspoloživim snagama, plan se mijenjao, ali su težišne zadaće ostajale iste.¹⁰ Prema obavještajnim podacima i procjenama HV-a, u budućoj napadnoj operaciji na Južnom bojištu očekivalo se da će djelovati VRS i VJ, koji će djelovanjima na kopnu i s mora, uz zrakoplovnu i raketno-topničku potporu, nastojati izbiti na crtu Ilijino brdo – Gruda – Kuna radi zauzimanja ceste Trebinje – Dubravka – Debeli brijeg – Molunat, čime bi se osigurao izlaz RS-a na more. Prethodno ili istodobno moglo se očekivati napade na zapadnom dijelu Južnoga bojišta, k dolini Neretve i Neumu, radi vezivanja i izolacije Južnoga bojišta. No temeljnim ciljem napadne operacije smatralo se izbijanje na more u istočnim Konavlima.

Prema procjeni GSHV-a, glavna udarna snaga bio bi Hercegovački korpus VRS-a, tj. njegove dvije brigade: 1. hercegovačka motorizovana brigada Trebinje i 13. motorizovana brigada Bileća ojačana odredom iz 15. lake brigade Ljubinje. U tom su trenutku te postrojbe imale zadatak spriječiti prodor hrvatskih

02-95-15, od 13. I. 1995., Db. 19, Dnevno operativno izv. ZJB, kl. 81/95-02/01, ur. br. 3105-03-02-95-19, od 17. I. 1995., Db. 42, Dn. izv. ZJB, kl. 8-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-42, od 6. II. 1995., Db. 57, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81/95-02/01, ur. br. 3105-03-02-95-57, od 17. II. 1995., Db. 72, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-72, od 3. III. 1995., Db. 98, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-98, od 24. III. 1995.

⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 90/95, Rasčlamba obavještajnih informacija Obavještajne uprave GSHV za razdoblje od 27. II. do 6. III. 1995.

⁹ Ante Nazor, "Riječ urednika" u: Marijan, *Oluja*, 18.

¹⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 21/95, Zapovjed GSHV za dovođenje u stanje bojne spremnosti i uvježbavanje snaga po "Maestralu", kl. SP 8/95-02/02, ur. br. 512-06-14-95-01, od 1. III. 1995.

snaga k Trebinju, Ljubinju i Dabarskom polju, zadržati postojeći operativno-taktički raspored te stvoriti uvjete za napad na jug Hrvatske.

Trebinjska je brigada u punom sastavu imala oko 4000 vojnika u pet pješачkih bataljona koji su držali položaje uzduž crte bojišta od granične tromeđe Bosne i Hercegovine (BiH), Hrvatske i Crne Gore do brda Završje (kod sela Strujići u Popovu polju), topničko-raketni divizion raspoređen na sjevernoj strani Popova polja, u Ljubomiru i okolici Trebinja, oklopni bataljon grupiran po vodovima na tenkoprohodnim pravcima uzduž cijele bojišnice i prištabne postrojbe. Bilećka je brigada imala četiri pješачka bataljona raspoređena na crti bojišta od sjeverozapada Popova polja do brda sjeverno od Stoca, mješoviti topnički divizion, oklopni bataljon i prištabne postrojbe. Na prostor istočne Hercegovine 1995. došao je dio snaga iz Sarajevsko-romanijskoga korpusa te iz Savezne Republike Jugoslavije (SRJ). Po podacima HV-a, one su ugrađene u postojeće formacije na prostoru općine Trebinje, a dio je bio u pričuvi.

Glede VJ-a, GSHV je raspolagao podacima da se na graničnoj crti nalaze pripadnici MUP-a Crne Gore i 81. brigade obalne obrane iz sastava Ratne mornarice, koji su osiguravali granicu pored demilitarizirane zone Prevlake. Brigada je bila na granici s Hrvatskom na planini Bjelotini i dalje uz granicu s BiH. U pograničju je bila i Izvidničko-diverzantska četa, 110. motorizirana brigada s jakim topništvom, odred pomorskih i kopnenih diverzanata te Flota Ratne mornarice, koja je, prema podacima GSHV-a, u operativnoj uporabi imala 12 brodova i 4-6 podmornica. U tom su trenutku te snage imale zadatak osiguranja granice. Prema procjeni GSHV-a, pri eventualnom upletanju SRJ u sukob HV-a i VRS-a te bi snage pokušale zauzeti krajnji jug Hrvatske na crti Grab – Dubravka – Molunat, s Prevlakom. Mogao se očekivati topnički napad iz zagraničnoga pojasa te topničko-raketni udari Flote po Konavlima i Župi. Pomorski bi diverzanti mogli minama zapriječiti kanale i smjerove mogućega djelovanja Hrvatske ratne mornarice (HRM), a moglo se očekivati napade diverzantskih postrojbi s ciljem unošenja panike u HV.

Sjeverno od Boke, u području Vilusa, bile su postrojbe iz sastava Podgoričkoga korpusa: pješачki bataljon iz sastava 179. br “Nikšić”, oklopna četa iz 5. motorizirane brigade iz Podgorice na prostoru Vraćenovića i dio topništva iz puka “Danilovgrad” na prostoru Osječnice. Uz postojeći nikšićki granični bataljun, te su snage imale zadatak osiguranja granice SRJ. U slučaju eskalacije sukoba hrvatskih snaga s VRS-om, na granicu bi bile dovedene dodatne snage, tj. mobilizirala bi se 179. br, te bi na taj prostor bila dovedena i 5. motorizirana brigada. One bi se uključile u sukob tako da bi se 179. br i 5. motorizirana brigada s topništvom i oklopom uvele u borbeni postav Hercegovačkoga korpusa na prilazu Trebinju, Ljubinju i Dabarskom polju te bi djelovale pod simbolima VRS-a. U slučaju uspješnoga razvoja borbe u istočnoj Hercegovini, združene snage VRS-a i VJ-a krenule bi u napad s ciljem zauzimanja Konavala, čime bi riješile pitanje Prevlake i izlaza RS-a na more. Združene bi snage izvele glavni udar na pravcu Zgonjevo – Poljice – Obod glavnim, a na pravcu Ljubovo –

Mrnjići – Plat pomoćnim snagama, što bi uz sudjelovanje Flote bila osnova za izvršenje zadatka.

Glavni stožer HV-a nije isključivao mogućnost da bi, u slučaju uspješna razvoja situacije na prostoru južno od Dubrovnika, te združene strane pokušale ispuniti i radikalniji cilj: presjeći prometnicu Ploče – Mostar na dijelu Prebilovci – Tasovčići – Žitomislići s krajnjim ciljem zauzimanja cijele južne Hrvatske i jugoistočne Hercegovine. U tom bi slučaju VJ i VRS angažirali sve potencijale u provedbi operacije. Glavne snage napada bile bi grupirane na smjeru Trebinje – selo Poljice – selo Obod, a pomoćne bi napadale u tri smjera:

- I. Ljubinj – selo Bančići – Stolovi – selo Vinine
- II. selo Hum – selo Zaplanik – selo Osojnik
- III. selo Ljubovo – Buvavac – selo Ivanica.

U prvom valu napada ovladalo bi se pograničnim dijelom BiH pod hrvatskom kontrolom. Tada bi se, uz potrebno pregrupiranje i uvođenje drugoga bojnog ešalona, zaposjelo Prevlaku i u drugoj etapi produžilo napad u smjeru Dubrovnika. Na ostalom dijelu bojišnice izvela bi se napadna i demonstrativna djelovanja s ciljem vezivanja i obmanjivanja snaga HV-a.

Snage s teritorija SRJ te Ratna mornarica VJ-a vjerojatno bi se aktivno pridružile napadu u završnom dijelu operacije, i to na smjerovima:

- I. Sutorina – Debeli brijeg – selo Bani
- II. selo Kožen Do – Prapatno – selo Dubravka.

Procjena GSHV-a bila je da bi VJ prije samoga napada pokušao zaposjesti Prevlaku diverzantima.

U slučaju spomenutog razvoja situacije, zadatak Zapovjedništva Južnoga bojišta bio je da u svojoj zoni odgovornosti:

- desno: rt Oštro (uklj.) – rt Kobila (isklj.) – Ilijina kita (tt 385) – selo Bani
- lijevo: Udin Do (uklj.) – Bačnik (uklj.) – selo Drenovac (uklj.)

sa svim podređenim mu snagama HV-a, specijalnim postrojbama MUP-a i uz sukladno djelovanje HRM-a te ostalih čimbenika sustava obrane RH organizira i izvodi upornu i aktivnu obranu s prednjim krajem na postojećoj crti obrane: Glavica (tt 207) – Bukovina (tt 398) – Česmina glava – Žiča (tt 726) – Ivanov Križ (tt 533) – Timor (tt 561) – selo Orah – Čula (tt 526) – Ovča (tt 497) – Obla Glava (tt 650) – Veliki Kiper (tt 734) – Šćenjevac (tt 735) – Ilijino brdo (tt 849) – selo Zaval – selo Čvaljina – selo Čavaš – Ravne Gomile. Osloncem na dominantne visove, uz nadzor međuprostora motrenjem, sustavom vatre, noćnim zasjedama i dnevnim patrolama trebalo je spriječiti prodor VRS-a i VJ-a u zoni odgovornosti, nanoseći im gubitke u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima. Izvođenjem aktivne obrane trebalo je vezati snage napadača, preuzimati inicijativu i stvoriti uvjete za napadnu operaciju HV-a. Težište obrane trebalo je imati na smjeru Trebinje – selo Poljice – selo Obod, a pomoćnim snagama braniti ostale smjerove. Važan dio obrambenih priprema trebao je biti obavještajni rad. Trebalo je prikupljati podatke o pokretima

i aktivnostima VRS-a i VJ-a, na vrijeme otkriti pripreme za napad i spriječiti iznenađenje.

Prema prvoj procjeni GSHV-a, minimalni cilj napadne operacije bio bi zauzimanje istočnih Konavala s Prevlakom. Stoga su, prema "Maestralu", ta-mošnje snage obrane – 156. dp, 1. db "Konavle", ojačana 3. bojna 163. br, 415. POTB i specijalna postrojba MUP-a – imale zadatak da u svojoj zoni odgovor-nosti:

desno: rt Oštro (uklj.) – rt Kobila (isklj.) – Ilijina kita (tt 385) – selo Bani (uklj.)

lijevo: selo Plat (uklj.) – Jeđupak (isklj.)

organiziraju i izvode odsudnu obranu sa zadaćom zatvaranja smjerova koji iz istočne Hercegovine i Crne Gore vode u Konavle. Odsudnu i upornu obranu trebalo je izvoditi osloncem na dominantne visove, koje je trebalo uvezati u kružnu obranu te spriječiti prodor snaga napadača kroz obrambenu zonu, posebice na tenkoprohodnim smjerovima. Dio snaga (156. dp i 3./163. br) na granici s BiH trebao je aktivno braniti prostor, omekšavati obranu VRS-a, stvarati inicijativu i tako osigurati preduvjete za napadna djelovanja. Zadatak postrojbi MUP-a i HV-a na granici s Crnom Gorom bio je obrambenoga karaktera: spriječiti ubacivanje diverzantskih skupina iz Crne Gore, prodor VJ-a kroz obrambenu zonu, desant Jugoslavenske ratne mornarice (JRM) na Molunat. Tu je posebnu zadaću imala 415. POTB u Molunatu, koja je trebala voditi borbu s JRM-om i dati potporu pješačkim postrojbama. Prije početka bojnih djelovanja jedan je vod MUP-a trebao zaposjesti Prevlaku i obraniti je od iskr-cavanja snaga SRJ.

Težište inženjerijskoga osiguranja Konavala bilo je na zaprečivanju tenko-prohodnih smjerova. Trebalo je dodatno zapriječiti južni dio na granici prema Crnoj Gori, zaključno s Prevlakom. Inženjerijsko osiguranje trebala je provesti jedna satnija 39. inženjerijske bojne.

Kako je rečeno, jedan od očekivanih glavnih smjerova napada trebao je ići preko područja Površi (između Trebinja i Dubrovnika), koje je, kao lijevi susjed branitelja Konavala, držala dubrovačka 163. br (bez 3. bojne, koja je branila istočne Konavle). Zadatak joj je bio spriječiti prodor VRS-a kroz svoju zonu odgovornosti:

desno: Oštra glava (tt 533 uklj.) – Kita (tt 689) – Opasonik

lijevo: Ovča (tt 497 uklj.) – selo Kutina (uklj.).

Brigada je, uz obranu na prednjem kraju na crti Ovča – Čula – selo Orah – Tresibrad – Gradina – Cerova glava – Timor – Crna Gora – Dubrovnik, trebala izvoditi aktivnu obranu s omekšavanjem obrane VRS-a i tako osigurati preduvjete za napadno djelovanje.

Identičan su zadatak u svojim zonama odgovornosti imale i ostale postroj-be HV-a na crti bojišta dalje prema zapadu: 116. dp, 114. br, 115. br i HVO na području Ravnog i Stoca.

Zadatak topništva, oklopa i protuoklopnih postrojbi HV-a bio je neutralizirati paljbene položaje topništva u BiH i Crnoj Gori, spriječiti podilaženje, uklinjenja i dovođenja njihovih postrojbi cestama. Protuoklopne borbe trebalo je voditi na tenkoprohodnim smjerovima. Kod oklopa VRS-a prednost je bila što su tenkoprohodni smjerovi bili vezani samo za ceste. Stoga je težište inženjerskoga osiguranja bilo u zaprečivanju tenkoprohodnih smjerova.

Zrakoplovnu potporu Južnom bojištu činilo je šest zrakoplova MIG-21 sa Zračne luke Split i osam helikoptera M-24 s heliodroma Opuzen. Protuzračnu obranu izvodile su sve postrojbe vlastitim snagama te 2./204. topničko-raketne brigade PZO s težištem na zaštiti topničko-raketnih skupina, skladišta streljiva, zapovjednih mjesta, plovnih snaga na sidrištu i grada Dubrovnika.¹¹

Tijekom 1995. kroz niz priprema i vježbi intenzivno se radilo na obrambenim pripremama po zapovijedi "Maestral",¹² pa je krajem godine inspekcija GSHV-a ocijenila da je Zapovjedništvo Južnoga bojišta kvalitetno razradilo zapovijed za obranu.¹³

Topničko djelovanje Vojske Republike Srpske

U travnju su srpske postrojbe gotovo svaki dan minobacačkom i puščanom paljbom napadale 163. br na Površi i u Konavlima te 116. dp i 114. br u Popovu polju i Bobanima.¹⁴ Na intenzitet srpskih napada na Južnom bojištu utjecala su zbivanja u jugozapadnoj Bosni. Početkom travnja hrvatske su postrojbe oslobodile Dinaru te, izbivši nadomak Knina, postale prijetnja opstan-ku RSK-a. Kao "upozorenje" Hrvatskoj da prekine s akcijama, Srpska vojska Krajine raketirala je Karlovac, a VRS je 13. travnja topništvom napao dubrovačko područje.¹⁵ Uz vojne, Hercegovački korpus napao je i civilne ciljeve. U primorskom selu Orašac stradalo je više civila: Andro Dominković (1944.) poginuo je, a troje ih je teže i lakše ranjeno. Oštećeno je više civilnih objekata i vozila. Bombardirana su i konavoska sela Radovčići i Močići, gdje su oštećene kuće i automobili, zračna luka, gdje je pogođeno skladište goriva pa je izbio

¹¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 24/95, Izvod iz zapovijedi za obranu operacije "Maestral", kl. 8/95-02/01, ur. br. 3105-01-01-95-115/223, od 5. X. 1995., Izvod iz zapovijedi za obranu operacije "Maestral", kl. 8/95-02/01, ur. br. 3105-01-01-95-115/225, od 27. X. 1995., Zapovijed za obranu operacija "Maestral", kl. 8/95-02/115, ur. br. 3105-01-01-95-238, od 11. XI. 1995.

¹² HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 21/95, Zapovjed GSHV za dovođenje u stanje bojne spremnosti i uvježbavanje snaga po "Maestralu", kl. SP 8/95-02/02, ur. br. 512-06-14-95-01, od 1. III. 1995.

¹³ HR-SVAMORH-GSHV, Reg. Borbene zapovijedi IV/95, Izv. skupine MORH – GSHV o sprovedenom nadzoru Južnog bojišta, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-645, od 6. XII. 1995.

¹⁴ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 114, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-114, od 7. IV. 1995., Db. 123, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-123, od 14. IV. 1995., Db. 131, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-131, od 21. IV. 1995., Reg. 5/95, Db. 864, Tj. op. izv. V.P. 8302, kl. 81/95-02/05, ur. br. 8302-02-95-1, od 14. IV. 1995.

¹⁵ "Paralizirani Martić", *Nedjeljna Dalmacija* (Split), 21. 4. 1995., 15.

požar, te kod crkve sv. Ane u župskom selu Brgat.¹⁶ Drugi napad na civilni cilj zbio se 19. travnja tijekom otvaranja obnovljene pristanišne zgrade Zračne luke Dubrovnik. Na svečanost su, uz tisuću građana, došli hrvatski premijer Nikica Valentić, vojni atašei Sjedinjenih Američkih Država (SAD), Velike Britanije i Francuske te niz dužnosnika. U trenutku kada je premijer držao govor, na pistu, 150 metara od zgrade pune ljudi, pala je haubička granata 122 mm. Geleri su oštetili zrakoplov Vlade RH kojim je premijer doletio iz Zagreba.¹⁷ Napad je privukao veliku medijsku pozornost. Po izvješću Zapovjedništva Južnoga bojišta, taj je dan na bojištu vladalo primirje, a granata koja je pala na zračnu luku bila je jedina toga dana ispaljena na cijelom bojištu, i to s položaja VRS-a kod trebinjskoga sela Tuli.¹⁸ Stanovništvo dubrovačkoga područja do tada je bilo koncentrirano na obnovu objekata i infrastrukture te pripremu za kakvu-takvu turističku sezonu. Granate su prekinule te aktivnosti i zaključile turističku sezonu prije no što je i počela. Time se ispunila prijetnja političkoga čelnika istočnohercegovačkih Srba Božidara Vučurevića da se “ministar za vazdušni saobraćaj i turizam nalazi u Trebinju” i da će “Trebinjci odlučivati o tome koliko će se slijetati na Dubrovački aerodrom i kakva će u Dubrovniku biti turistička sezona”.¹⁹

Napadi nakon operacije “Bljesak”

Novi niz topničkih napada počeo je 1. svibnja kao odmazda za operaciju “Bljesak” u zapadnoj Slavoniji. Uoči “Bljeska” Zapovjedništvo Južnoga bojišta zapovjedilo je 28. travnja svim postrojbama da osiguraju najveću bojevu spremnost 29. i 30. travnja te 1. svibnja.²⁰ Napad 1. svibnja najprije je usmjeren na položaje 163. i 114. br. Zatim su tučena hrvatska sela u Popovu polju, Belenići i Orahov Do, a potom su granate padale na Orašac, zračnu luku i sela Močići i Ljuta, gdje je stradao visokonaponski dalekovod, pa su Konavle ostale bez struje.²¹ Tijekom cijeloga svibnja Hercegovački je korpus napadao položaje

¹⁶ HR – Arhiv Županijskog suda u Dubrovniku (dalje: AŽSD), Kio-18/93, Zapisnik o uviđaju Policijske postaje (dalje: PP) Cavtat od 15. IV. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-3-95, Sl. bilješka PP Cavtat od 13. IV. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-3, Sl. bilješka PP Dbk o uviđaju granatiranja Orašca, Br.: 511-03-10-KU-150/95, od 13. IV. 1995.; HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 120, Izv. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-120, od 13. IV. 1995.

¹⁷ HR-AŽSD, Pos. izv. PP Cavtat od 8. V. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-4-95 i Izvještaj Policijske uprave Zagreb o oštećenju zrakoplova Vlade RH, Br.: 511-19-14/5-2175/95 (70), od 20. IV. 1995.

¹⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 131, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-131, od 21. IV. 1995.

¹⁹ “Čarter granata”, *Vreme* (Beograd), 24. 4. 1995., 16-17.

²⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 6/95, Db. 1012, Red. izv. Z-va 163. br., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-121, od 2. V. 1995.

²¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 148, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-148, od 5. V. 1995., Reg. 6/95, Db. 1018, Izv. VP. 3285, kl. SP 803-02/95-06/01, ur. br. 3285-01-01-95-08, od 2. V. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Sl. bilješka PP Cavtat o napadu na Močiće od 2. V. 1995., Br.: 511-03-30-broj: KU-III/20-95, Sl. bilješka PP Cavtat o napadu na Ljutu od 2. V. 1995., Br.: 511-03-30, Br.: KU/III-20-95.

HV-a od istočnih Konavala do zapadnoga Popova polja. Na hrvatskoj je strani u svibnju ranjen samo jedan vojnik. Civilni su ciljevi napadani četiri puta: 5. svibnja selo Čilipi, a 9. svibnja župska sela Buići, Postranje i Grbavac, kada su oštećene kuće i električni vod, pa je Župa ostala bez struje. Zatim su 25. i 26. svibnja napadnuti zračna luka i sela Močići i Postranje.²² S topničkim se napadima nastavilo i početkom lipnja. Na udaru su i dalje najviše bili položaji 163. br na Površi. Veliku pozornost izazvalo je granatiranje sela Vukovići 3. lipnja, gdje se održavala komemoracija pogibije četvorice pripadnika 163. br, kojoj je prisustvovalo 80 osoba, od kojih su četiri ozlijeđene.²³

U prvoj polovini lipnja HV i HVO izveli su u jugozapadnoj Bosni operaciju "Skok 2". Zbog toga je 7. lipnja, prema hrvatskim obavještajnim podacima, provedena opća mobilizacija u istočnoj Hercegovini. I u vojarnama VJ-a u Boki oglašena je uzbuna. Stoga su sve postrojbe HV-a na Južnom bojištu dignute u stanje pune bojeve spremnosti. Pojačani su i napadi na položaje HV-a, posebice u Popovu polju. Devetoga lipnja opet je bombardirana dubrovačka zračna luka, i to u vrijeme slijetanja zrakoplova.²⁴ Novi topnički napad na zračnu luku uslijedio je 10. lipnja – u trenutku kada su se putnici ukrcavali u zrakoplov. Do tada se smatralo da VRS želi napadima omesti normalizaciju dubrovačke privrede i psihički iscrpiti stanovništvo. No ta su dva napada pokazala da je novi cilj VRS-a pogoditi putnike i zrakoplov. Vojska Republike Srpske samo je u srpnju pet puta topnički napala zračnu luku "usklađeno" s letovima "Croatia Airlinesa". Ukupno je od 1. siječnja do 20. srpnja na područje zračne luke pala 81 granata.²⁵

Tijekom lipnja i većega dijela srpnja periodično su se, manjim intenzitetom, vodile borbe srpskih i hrvatskih postrojbi. Nije bilo pomicanja crte bojišta, a ranjen je samo jedan vojnik 114. br.²⁶ U međuvremenu se vojno-politička

²² HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 148, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-148, od 5. V. 1995., Db. 156, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-156, od 12. V. 1995., Db. 164, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-164, od 19. V. 1995., Db. 173, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-173, od 26. V. 1995., Reg. 6/95, Db. 1190, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-49-04-95-146, od 26. V. 1995., Db. 1201, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-49-04-95-147, od 27. V. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Sl. bilješka PP Cavtat o napadu na Čilipe, od 7. V. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-95, Zapisnik PP Dbk o uvidaju u Bujićima, Br.: 511-03-10-KU-183/95, od 10. V. 1995., Sl. bilješka PP Dbk, Br.: 511-03-10-KU-183/95, od 9. V. 1995.

²³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 182, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-182, od 3. VI. 1995., Db. 185, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-185, od 6. VI. 1995.

²⁴ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 186, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-186, od 7. VI. 1995., Db. 187, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-187, od 8. VI. 1995., Db. 189, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-189, od 9. VI. 1995., Reg. 7/95, Db. 1320, Red. izv. Z-va 163. br., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-161, od 11. VI. 1995.

²⁵ HR – Arhiv Zračne luke Dubrovnik, Izvješća zapovjednika Zračne luke "Dubrovnik" Ministarstvu pomorstva, prometa i veza o granatiranju od 10. VI. 1995. te 4., 5., 17. i 21. VII. 1995.

²⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 194, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-194, od 14. VI. 1995., Db. 195, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-

situacija na općem planu mijenjala. Hrvatska vojska i HVO oslobodili su operacijom "Ljeto 1995." Bosansko Grahovo i Glamoč (28. i 29. srpnja), čime su stvoreni uvjeti za operaciju "Oluja".²⁷ Sve se to odrazilo na Južno bojište. U RS-u je proglašeno ratno stanje i dana zapovijed za opću mobilizaciju, a Hercegovački je korpus, nakon dugo vremena, 21. srpnja izveo pješački napad, i to na položaj 116. dp. Napad je odbijen, a u borbi je teže ranjen jedan vojnik 116. dp. U napadu na položaje 163. br 23. srpnja također je teže ranjen vojnik. Usto je topništvo VRS-a, uz položaje HV-a, danima napadalo i civilne ciljeve. Na Grudi su 24. srpnja stradali kuća i vozilo, a u Ravnom, bombardiranom 27. i 28. srpnja, nastale su velike štete na zgradama općine i doma zdravlja. Opet je napadnuta i dubrovačka zračna luka.²⁸

U sjeni "Oluje"

Po završetku operacije "Ljeto 1995." nekoliko je dana vladalo zatišje.²⁹ Bio je to predah pred novu kampanju napada koja je počela 3. kolovoza. Vojska Republike Srpske topnički je napala Kupare, a u dubrovačkom primorju Orašac i Zaton, gdje je došlo do tragedije.³⁰ Dvije su granate pale na kupalište Ključine-Bat u V. Zatonu, gdje se kupao veći broj djece i mladih. Od eksplozija je poginulo troje mladih Dubrovčana, Orsat Domaćin (1976.), Danijela Spajić (1970.) i Frano Goić (1971.), a troje je teško ranjeno.³¹ Vojska Republike Srpske napala je i zračnu luku te niz konavoskih sela.³² Ukupno je na dubrovački kraj ispaljeno 40 granata. Da je to bio planirani udar vidi se i iz toga što je pred

195, od 15. VI. 1995., Db. 197, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-197, od 16. VI. 1995., Db. 200, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-200, od 19. VI. 1995., Db. 213, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-213, od 30. VI. 1995., Db. 217, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-217, od 4. VII. 1995., Db. 219, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-219, od 6. VII. 1995., Db. 228, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-228, od 14. VII. 1995., Db. 231, 233, Dn. op. izv. ZJB od 17. i 19. VII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-233, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-229, Reg. 8/95, Db. 1568, Tj. op. izv. Z-tva 114. br., kl. 81/95-01/02, ur. br. 2136-01-01-95-49, od 14. VII. 1995.

²⁷ Marijan, *Oluja*, 54.

²⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 244, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-244, od 28. VII. 1995., Db. 251, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-251, od 4. VIII. 1995., Reg. 8/95, Db. 1638, Red. izv. Z-va 163. br. za 23. VII. 1995., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-203, Reg. 18/95, Izv. izv. Z-va 116. br., kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 2138-01-01-95-237 od 22. VII. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Pos. izv. PP Cavtat o krivičnom djelu ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, od 18. VIII. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/60-94.

²⁹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 251, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-251, od 4. VIII. 1995.

³⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 252A, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-252, od 5. VIII. 1995.

³¹ HR-AŽSD, Kio-18/93, Zapisnik PP Dbk o uvidaju na mjestu eksplozije granata na plaži Bat u V. Zatonu, od 4. VIII. 1995., Br.: 511-03-10- KU-300/95.

³² HR-AŽSD, Kio-18/93, Zapisnik PP Cavtat o uvidaju na mjestu granatiranja Čilipi i Zrakoplovne luke, od 11. VIII. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-12/95.

početak napada u Trebinju oglašena opća opasnost bez prethodnoga djelovanja HV-a, čime se stanovništvo pozvalo na preventivno sklanjanje u slučaju uzvraćanja HV-a.³³ U priopćenju za javnost Glavni štab VRS-a pravdao je granatiranje borbama za Drvar koje VRS vodi s hrvatskim snagama.³⁴ Napad je bio izveden u skladu s najavom predsjednika RS-a Radovana Karadžića da će VRS za odmazdu napadati hrvatske gradove.³⁵

Sutradan, 4. kolovoza, Hercegovački je korpus napadao topništvom cijeli dan. Uz položaje HV-a, tučena je i zračna luka, sela Čilipi, Močići, Orašac, Zaton, Mokošica, Pobrežje, Brgat, Mandaljena, te hercegovačka Ravno i Ivanica. Znatno je oštećena župna crkva u Mokošici i više kuća u tim selima.³⁶ Dok je prethodni bio odmazda za Drvar, ovaj i napadi idućih dana bili su odmazda za hrvatsku vojno-redarstvenu akciju "Oluja", što je u izjavi za Radio Trebinje potvrdio predsjednik Ratnoga štaba Trebinja Božidar Vučurević.³⁷

Trećega dana napada, 5. kolovoza, VRS je topništvom napadao položaje HV-a u pograničju i bombardirao Orašac, N. Mokošicu, G. Brgat i zračnu luku. Ni u jednom trenutku nije došlo do pokretanja pješačkih i drugih snaga VRS-a na bojišnici.³⁸ Idućih dana, tj. do 9. kolovoza, nije bilo napada na civilne ciljeve, kada su opet napadnuti Orašac i Zaton.³⁹

Napade su postrojbe Južnoga bojišta dočekale pripravne i pristupile provedbi obrane po planu "Maestral". Pred početak "Oluje", 3. kolovoza, Zapovjedništvo Južnoga bojišta stavilo je postrojbe u najviši stupanj pripravnosti. Po zapovijedi Ministarstva obrane RH, provedeno je ojačavanje domobilizacijom ljudstva sljedećih postrojbi: 115. br (još jedna bojna), 116. dp (još dvije bojne), 163. br (puno brojno stanje), 1. db (puno brojno stanje), 39. inženjerijska bojna (puno brojno stanje), 16. td (puno brojno stanje), 415. POTB (puno brojno stanje), 156. dp (još jedna bojna) te Mješoviti odred mornaričkog pješaštva

³³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 251, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-251, od 4. VIII. 1995., Reg. 9/95, Db. 1731, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-216, od 4. VIII. 1995.

³⁴ "Žrtve bezumlja", *Slobodna Dalmacija* (Split), 5. 8. 1995., 6.

³⁵ "Karadžić smijenio Mladića i preuzeo vrhovnu komandu", *Slobodna Dalmacija*, 6. 8. 1995., 4.

³⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 250, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-250, od 4. VIII. 1995., Reg. 9/95, Db. 1731, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-216, od 4. VIII. 1995., Db. 1736, Red. izv. Z-va 163. br., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-215, od 4. VIII. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Zapisnik PP Dbk o uviđaju granatiranja kuće Iva Radića od 16. VIII. 1995., Br.: 511-03-10-KU-183/2-95, Zapisnik PP Dbk o uviđaju napada na crkvu Sv. uzašašća Mokošica, od 24. VIII. 1995., Br.: 511-03-10-KU-183/4-95, Pos. izv. PP Dbk granatiranja kuće Suada Durakovića, od 25. VIII. 1995., Br.: 511-03-10-KU-183/5-95, Zapisnik PP Dbk o granatiranja kuće Iva Dadića, od 25. VIII. 1995., Br.: 511-03-10-KU-183/6-95, D.P., Zapisnik PP Dbk o uviđaju granatiranja kuće Vlaha Knega, od 28. VIII. 1995., Br.: 511-03-10-KU-183/7-95.

³⁷ "Konavle napadnute, stradalih nije bilo", *Slobodna Dalmacija*, 6. 8. 1995., 3.

³⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 252, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-252, od 5. VIII. 1995., Reg. 9/95, Db. 1745, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-217, od 5. VIII. 1995.

³⁹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1820, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-222, od 10. VIII. 1995.

Korčula, Pelješac, Dugi Otok.⁴⁰ Domobilizirane su postrojbe do 6. kolovoza zaposjedale obrambene položaje,⁴¹ a kao pojačanje je 9. kolovoza stigla 144. br HV-a.⁴²

Sve su postrojbe uspješno izvodile obranu po planu i držale crtu bojišta iako su danima bile izložene jakim topničkim napadima. Posebice je na udaru bila 163. br uz cestu Dubrovnik – Trebinje.⁴³ Topništvo HV-a uzvraćalo je po položajima VRS-a, no s udarima nižega intenziteta. Na primjer, 6. kolovoza HV je potrošio 100 granata. Prema priopćenju za javnost VRS-a od 6. kolovoza, HV je tih dana tukao sela Hum, Taleža, Staro Slano, Jablan Do, Kožen Do i Grab.⁴⁴

Obrana Južnog bojišta prema planu “Maestral”

Nakon 6. kolovoza VRS je smanjio napade na bojištu. No postrojbe HV-a i dalje su bile u pripravnosti.⁴⁵ Još su otprije obavještajni podaci upućivali na to da je VRS nakon pada Srebrenice i Žepe oslobodio dio snaga i doveo ih u istočnu Hercegovinu, te da će izvršiti napadnu operaciju osvajanja doline Neretve i izlaza na more.⁴⁶ Predsjednik RS-a Karadžić najavio je 2. kolovoza da će VRS uskoro provesti “kontraofenzive radi oslobađanja... doline Neretve”.⁴⁷

U istočnoj je Hercegovini 4. kolovoza provedena dodatna mobilizacija, a položaji južno od Trebinja su ojačani. Na crti obrane s Crnom Gorom povećan je broj vojnika i policajaca, pojačano motrenje i utvrđivanje položaja te izvlačenje ratnih brodova k jugu. Po obavještajnim podacima, početkom kolovoza u zapadnoj Crnoj Gori provedena je mobilizacija 110. topničko-raketne brigade i 179. br VJ-a. Sve je upozoravalo na to da se sprema napad na Južno bojište, pa su postrojbe HV-a držane na najvišem stupnju bojne pripravnosti.⁴⁸

⁴⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db.i 251, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-251, od 4. VIII. 1995., Db. 259, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-259, od 11. VIII. 1995., Reg. 23/95, Molba za popunu MTS-om tekućeg osiguranja domobiliziranih postrojbi u z/o JB, kl. 8/95-02/01, ur. br. 3105-01-01-95-115/110.

⁴¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 252, Dn. op. izv. ZJB za 5. VIII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-252, Db. 253, Dn. op. izv. ZJB za 6. VIII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-253.

⁴² Davor Marijan, *144. brigada HV Sesvete 1991.–1995.* (Sesvete: Muzej Prigorja, 2007), 91.

⁴³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db.i 254, 255, 256, 257, Dn. op. izvješća ZJB-a za 7., 8., 9., 10. VIII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-254, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-255, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-256, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-257.

⁴⁴ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 23/95, Izv. ZJB za 6. VIII. 1995., kl. 8/95-02-01, ur. br. 3105-01-01-95-115/94 i “Sela oko Trebinja ponovo granatirana”, *Politika* (Beograd), 7. 8. 1995. – članak iz *Press clippinga* HTV-a.

⁴⁵ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 259, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-259, od 11. VIII. 1995.

⁴⁶ “Panika u Kninu, Drvaru i Trebinju”, *Vjesnik* (Zagreb), 1. 8. 1995.

⁴⁷ “Karadžić prijeti Glamoču, Grahovu, Kupresu, koridoru...”, *Slobodna Dalmacija*, 4. 8. 1995., 2.

⁴⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 252, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-252, od 5. VIII. 1995., Db. 258, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-

Dana 12. kolovoza Hercegovački je korpus počeo najavljenju operaciju napavši topništvom duž bojišnice od granice s Crnom Gorom do Ravnog. Prema procjeni Zapovjedništva Južnoga bojišta, VRS je na položaje HV-a i civilne objekte od Stona do Konavala ispalio između 1500 i 2000 projektila raznih kalibara. Poginula su četiri vojnika 116. dp, Siniša Musulin (1965.), Ivica Petrović (1971.), Albin Ostin (1961.) i Stipe Štrbić (1954.), a tri su ranjena. U 115. br teže su ranjena trojica, a u satniji "Ravno" HVO-a jedan vojnik. Nakon višesatnoga bombardiranja, VRS je započeo pješačke napade na otpornu točku 497, koju je držala 163. br. U prvom su naletu vojnici VRS-a ovladali dijelom otporne točke, nakon čega je 163. br izvela protuudar te ju uz potporu topništva vratila. U tim je pješačkim borbama ranjeno osam vojnika 163. br. Jačina udara pokazala je da se radi o velikoj napadnoj operaciji, pa je Zapovjedništvo Južnoga bojišta izdalo, po planu "Maestral", signal "Vihor", nakon kojega je topništvo HV-a uzvratilo iz svih oružja – toga je dana prema položajima VRS-a ispalilo 4420 projektila svih kalibara. Nakon protuudara HV-a djelovanje topništva VRS-a je, kako izvještava zapovjednik 163. br Željko Topolovec, "bilo smanjenog intenziteta".⁴⁹ Ukupno su poginula četiri i ranjeno je 15 vojnika HV-a, više no u posljednjih godinu dana.⁵⁰ Iako je vladala bojazan da se u napad ne uključi i VJ, na granici s Crnom Gorom bilo je mirno.⁵¹

Uz položaje HV-a, topništvo VRS-a cijeli je dan tuklo civilne ciljeve od Slanoga do Konavala, ispalivši od početka napada ujutro 12. kolovoza do 10 sati 13. kolovoza oko 110 granata. Zapaljive granate izazvale su četiri velika požara u dubrovačkom primorju, dva u Konavlima i jedan u Župi. Uništene su velike šumske površine, nasadi maslina i vinogradi. Granate su izazvale požar i na pristanišnoj zgradi zračne luke. U selima Čilipi, Zvekovica, Dunave, Stravča, Gromača i Orašac projektili su oštetili i uništili više kuća, gospodarskih objekata i automobila. Granatiran je i centar Cavtata i ranjen jedan policajac, oštećene su tri kuće i hotel "Croatia". Stradala je i infrastruktura, pa je cijeli kraj

258, od 11. VIII. 1995., Db. 259, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-259, od 11. VIII. 1995.

⁴⁹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 268, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-268, od 18. VIII. 1995., Reg. 9/95, Db.i 1846, 1848, 1849, 1853, 1858, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-224, od 12. VIII. 1995., Dn. izv. 115. br., kl. 81/95-02/01, ur. br. 2137-01-95-483, od 12. VIII. 1995., Pos. izv. Z-va 163. br. za 12. VIII. 1995., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-223, Izv. izv. Z-va 163. br., kl. 803-02/95-06/02, ur. br. 3102-01-95-15, od 12. VIII. 1995., Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-225, od 13. VIII. 1995. i "Sjećanje na vitezove", *Slobodna Dalmacija*, 13. 8. 2008., 20.

⁵⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1919, Dn. op. izv. 116. dp., kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 2138-01-01-95-269, od 17. VIII. 1995.

⁵¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1851, Dn. izvješće VP 6063 – Korčula, kl. 813-07/95-01/18, ur. br. 6063-02-95-01, od 12. VIII. 1995.

danima bio bez struje.⁵² U dubrovačkom je kraju 12. kolovoza 1995. zapamćen kao jedan od najtežih ratnih dana.

No to je bio tek početak. Hercegovački je korpus sve do 1. rujna, tj. 21 dan, svakodnevno topništvom napadao položaje HV-a od granice s Crnom Gorom do Ravnog, te civilne ciljeve u dubini dubrovačkoga područja. Izvršeno je i pet jačih pješačkih napada VRS-a na položaje HV-a. Prvi se dogodio 13. kolovoza iz sela Ljekova na položaj 163. br na Velikom vrhu. Bitnica minobacača 120 mm 163. br iz Crnih korita prekinula je taj napad.⁵³ Drugi napad VRS-a bio je 14. kolovoza na položaj 163. br na visu Timor, i odbijen je.⁵⁴ Treći se napad zbilo 21. kolovoza na položaj 3. bojne 163. br u istočnim Konavlima, a odbijen je kombinacijom topničke potpore i pješačke vatre.⁵⁵ Četvrti pješački napad uslijedio je 23. kolovoza na položaje 156. dp u Konavoskim brdima kod sela Stravča. Došlo je do pješačko-topničkoga sukoba u kojem je hrvatsko topništvo tuklo položaje VRS-a od Jablan dola pa k zapadu, što je pomoglo da se napad odbije.⁵⁶ I peti pješački napad VRS-a, 28. kolovoza, bio je na položaje 156. dp, i to iz smjera hercegovačkoga sela Poljica. Kako je napad bio jak, u pomoć 156. dp upućena je interventna grupa "Kobac", a topništvo HV-a tuklo je položaje VRS-a od Poljica do Petrova manastira, pa je napad odbijen. Valja spomenuti da je za napada na područje koje je držala 156. dp VRS ispalio i dvije "Košave".⁵⁷

Glavnina borbe između srpskih i hrvatskih postrojbi tijekom 21 dana sukoba vodila se iz topničkih oružja različitih kalibara. O jačini razmjenjivane vatre svjedoče i dostupni podaci o količini ispaljenih projektila. Za 13. kolovoza stoji da je VRS ispalio oko 1000, a HV oko 1250 projektila; 14. kolovoza VRS oko 400, a HV 1237 projektila; 15. kolovoza VRS 720, a HV 1200 projektila; 16. kolovoza VRS oko 700, a HV 1100 projektila; 17. kolovoza VRS oko 200, a HV oko 500 projektila; 18. kolovoza VRS oko 180, a HV 290 projektila; 19. kolovoza VRS oko 2000, a HV oko 2500 projektila. Za 20. se kolovoza spominje da

⁵² HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1845, 1846, 1854, 1858, Red. Dn. izv. IzpM Cavtat Intervidovskog Zap. "Jug", kl. 8/95-01/01, ur. br. 6030-02/95-240, od 12. VIII. 1995., Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-224, od 12. VIII. 1995., Dn. op. izv. 16. TD, kl. SP 803-02/95-06/01, ur. br. 3285-01-02-95-27, od 12. VIII. 1995., Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-225, od 13. VIII. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Pos. izv. PP Cavtat protiv nepoznatog počinitelja ratnog zločina protiv stanovništva Konavala, od 30. VIII. 1995., Br.: 511-03-30-KU-III/20-12-95.-2.

⁵³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1866, Red. izv. Z-va 163. br., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-224, od 13. VIII. 1995.

⁵⁴ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1878, Red. izv. Z-va 163. br. od 14. VIII. 1995., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-224.

⁵⁵ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1994, Obav. izv. Z-va BS "Konavle" od 22. VIII. 1995.

⁵⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 2012, 2014, Dn. op. izv. Z-va 156. dp. za 22./23. VIII. 1995., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3036-01-03-95-76, od 23. VIII. 1995. i Dn. op. izv. VP 8302, kl. SP 81/95-02/112, ur. br. 8302-02-95-1, od 23. VIII. 1995.

⁵⁷ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 284, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-282, od 1. IX. 1995.

je bio mirniji dan, uz manja topnička djelovanja.⁵⁸ No zato se izvještava o neoobičajnom napadu VRS-a na konavosko selo Dubravka. S improvizirane lansirne rampe na Grabu VRS je ispalio avionsku bombu, tzv. krmaču, koja se zabila u zemlju i nije eksplodirala.⁵⁹ I za 21. kolovoza kaže se da su napadi VRS-a u silaznoj putanji, da je ispalio oko 90 projektila. Slično je i za 22. kolovoza, kada je VRS ispalio oko 100 projektila, a za HV nema podataka.⁶⁰ Za idućih deset dana više se ne donose sumarni podaci o broju projektila, osim za 28. kolovoza, kada je VRS ispalio oko 85 projektila te dvije "Košave" na Konavoska brda.⁶¹ Ukupno gledajući, tijekom 21 dana borbi VRS i HV međusobno su se gađali s preko 20 tisuća topničkih projektila svih kalibara.

U napadima i borbama od 13. kolovoza nadalje poginula su još tri vojnika HV-a. Bili su to Marijan Jonjić (1972.) iz 115. br, koji je 17. kolovoza pogođen snajperskim metkom,⁶² Ivan Družić (1956.) iz 156. dp, poginuo 19. kolovoza za minobacačkoga napada VRS-a na Konavoska brda,⁶³ te Nikola Krivokapić (1959.), vojnik 163. br, poginuo 21. kolovoza od udara tenkovskoga projektila.⁶⁴ Ukupno je u napadu VRS-a poginulo sedam vojnika HV-a. Glede ranjavanja, tijekom napada VRS-a od 12. kolovoza do 1. rujna ranjeno je 36 osoba, od čega 32 vojnika HV-a, dva vojnika HVO-a i dva civila. Značajan dio projektila VRS je ispalio na civilne ciljeve, uslijed čega je civilno stanovništvo na području od Slanoga do Prevlake pretrpjelo velike patnje i strah, a na tisuće ih je izbjeglo u Dubrovnik, koji jedini nije bombardiran.⁶⁵

⁵⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 268, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-268, od 18. VIII. 1995., Db. 262, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-262, od 14. VIII. 1995., Db. 265, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-265, od 16. VIII. 1995., Db. 267, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-267, od 18. VIII. 1995., Db. 268, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-269, od 19. VIII. 1995., Reg. 9/95, Db. 1971, Izv. COB Dbk za protekla 24 sata, kl. 811-02/95-01/01, ur. br. 512-177-04-95-233, od 21. VIII. 1995.

⁵⁹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1965, Op. Dn. izv. Z-va BS "Konavle", kl. 803-02/95-06/1, ur. br. 3102-30/01-95-15, od 20. VIII. 1995.

⁶⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 271, Dn. op. izv. ZJB od 21. VIII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-271, Db. 272, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-272, od 22. VIII. 1995.

⁶¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 284, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-282, od 1. IX. 1995.

⁶² HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1920, Dn. izv. 115. br., kl. 81/95-02/01, ur. br. 2137-01-95-496, od 17. VIII. 1995.

⁶³ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1946, 1963, Dn. op. izv. Z-va 156. dp. za 18./19. VIII. 1995., kl. 803-02/95-03/01, ur. br. 3036-01-95-70, od 19. VIII. 1995., Dn. op. izv. Z-va 156. dp. za 19./20. VIII. 1995., kl. 803-02/95-03/01, ur. br. 3036-01-95-71, od 20. VIII. 1995.

⁶⁴ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 9/95, Db. 1976, Red. izv. Z-va 163. br. za 21. VIII. 1995., kl. 803-02/95-06/01, ur. br. 3102-01-95-232.

⁶⁵ HR – Arhiv Ureda državne uprave Dubrovačko-neretvanske županije (dalje: AUDUDNŽ), Omot CZ 1994. – 1996., Dopis Regionalnog ureda za prognanike i izbjeglice Dbk županu DNŽ, Br.: 50407-04-95/289c, od 16. VIII. 1995., Zaključak Županijskog i Gradskog Stožera CZ o sklanjanju stanovnika, kl. 810-01/95-01/13, ur. br. 2117-01-95-1, od 29. VIII. 1995.

Operacija “Burin”

Nakon 1. rujna nastupilo je zatišje. Idućih mjesec dana paljba VRS-a po položajima HV-a bila je slabog intenziteta, te je ranjen samo jedan vojnik, iz sastava 115. br.⁶⁶ Opća opasnost za područje od Slanoga do Prevlake bila je na snazi do 16. rujna, s tim da je stanovništvo i nakon toga pozvano na pojačani oprez jer je postojala mogućnost novih napada VRS-a.⁶⁷ Naime, iz Trebinja su i dalje stizale prijetnje da će VRS osvojiti dolinu Neretve i izići na more.⁶⁸

Višegodišnja topnička “strategija odmazde” koju je VRS provodio nad dubrovačkim područjem, kojom je ubijen veliki broj civila i vojnika te nanesena ogromna materijalna šteta, navela je hrvatsko vrhovništvo da odluči napasti istočnu Hercegovinu.⁶⁹ Završetkom “Oluje” veliki broj postrojbi i tehnike HV-a moglo se angažirati na Južnom bojištu, te je 3. rujna 1995. GSHV izdao zapovijed za napadnu operaciju pod nazivom “Burin”. Prema toj zapovijedi, snage HV-a Južnoga bojišta trebale su u suradnji s HVO-om i Armijom BiH razbiti srpske snage u zoni Stolac – Bileća – Grančarevo – Jablan do – Ravno, ovladati zaleđem Dubrovnika te na crti Dabarsko polje – Bilečko jezero – granica Crne Gore prijeći u obranu. Time bi se okončao topnički teror VRS-a nad građanima dubrovačkoga kraja i uklonila opasnost da VRS osvoji krajnji jug Hrvatske, što se pokušalo u kolovozu.⁷⁰

Tijekom rujna u Dubrovnik su stigle postrojbe iz drugih dijelova Hrvatske, a u Metkoviću je formirano Izdvojeno zapovjedno mjesto GSHV-a.⁷¹ No 28. rujna operacija je, po zapovijedi GSHV-a, odgođena.⁷² Razlog je ležao u sferama “više politike”. Naime SAD, kao ključni faktor u završetku rata, u rujnu je zauzeo stav da hrvatske i bošnjačke snage nakon ovladavanja jugozapadnom Bosnom ne trebaju nastaviti s napadima na teritoriju pod kontrolom VRS-a jer

⁶⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 292, Tj. op. izv. ZJB od 8. IX. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-290, Db. 293, Tj. op. izv. ZJB od 15. IX. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-296, Db. 308, Tj. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-304, od 22. IX. 1995., Db. 317, Tj. op. izv. ZJB od 29. IX. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-312, Db. 325, Tj. op. izv. ZJB od 6. X. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-325, Reg. 10/95, Db. 2214, Op. Dn. izv. Z-va BS “Konavle”, kl. 803-02/95-06/1, ur. br. 3102-30/01-95-30, od 4. IX. 1995., Db. 2571, Op. Dn. izv. Z-va BS “Konavle”, kl. 803-02/95-06/1, ur. br. 3102-30/01-95-53, od 27. IX. 1995., Reg. 18/95, Db. 75, Izv. VP 2137 o izv. događaju, Br.: 534/95, od 2. IX. 1995.

⁶⁷ HR-AUDUDNŽ, Omot CZ 1994. – 1996., Zaključak Županijskog Stožera CZ o povratku izbjeglih građana, kl. 810-01/95-01/18, ur. br. 2117-01-95-2, od 19. IX. 1995.

⁶⁸ Izjava Božidara Vučurevića, *Glas Trebinja* (Trebinje), 30. 9. 1995., 1.

⁶⁹ “Nećemo trpjeti napade”, *Slobodna Dalmacija*, 5. 8. 1995., 56.

⁷⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 26/95. Direktiva GSHV za napad Op. br. 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995, kao prilog akta kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-537, od 7. IX. 1995.

⁷¹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 10/95, Db. 2347, Dn. izvješće VP 6063 Korčula, kl. 811-01/95-01/25, ur. br. 6063-09-95-02, od 11. IX. 1995., Reg. 24/95, Izv. ZJB o primitku topova od ZP Karlovac, kl. 8/95-02/01, ur. br. 3105-01-01-95-115/202, 5. IX. 1995., Reg. 26/95, Zapovijed GSHV za formiranje IZM GSHV u Metkoviću, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-538, od 11. IX. 1995., Reg. 27/95, Prilog zapovijedi za PNKBO ZJB.

⁷² HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 27/95, Zapovijed IZM GSHV – Metković o stavljanje u stanje mirovanja IZM-a GSHV, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-581, od 26. IX. 1995.

će ga ionako morati vratiti u mirovnim pregovorima. Novi bi napadi uništili preduvjete mirovnoga procesa jer bi natjerali VJ da se uključi u rat, koji bi se time, umjesto da završi, što je bio cilj SAD-a, razbuktao. Uslijed pritiska SAD-a hrvatsko i bošnjačko vrhovništvo prekinuli su napade. Usto su vojni porazi "razmekšali" Srbe učinivši ih "kooperativnima", pa su pristali na pregovore i primirje.⁷³ Bojazan SAD-a od angažiranja VJ-a u ratu u BiH u slučaju Trebinja počivala je na izravnoj prijetnji Vrhovnoga savjeta obrane SRJ da će u slučaju napada HV-a na istočnu Hercegovinu VJ i policija Crne Gore ući na područje Trebinja. Odgovor SAD-a bio je zahtjev da vojno-policijske snage SRJ ne ulaze u istočnu Hercegovinu, i da SAD smatra da HV nema pravo napasti Trebinje. To je preneseno predsjedniku Tuđmanu i od njega je dobivena potvrda da HV neće napasti istočnu Hercegovinu.⁷⁴ Tako je uslijed spleta diplomatsko-vojnih uvjetovanosti "Burin" suspendiran.

U međuvremenu su na bojištu nastavljeni manji sukobi srpskih i hrvatskih postrojbi.⁷⁵ Na dan održavanja izbora za Sabor 29. listopada VRS je opet topnički napao. Granate su pale na Orašac i Gromaču upravo kada se više mještana nalazilo u seoskom domu radi glasanja. Vojska Republike Srpske usto je tukla položaje HV-a u Popovu polju.⁷⁶ Zbog tih je napada GSHV 7. studenoga izdao novu zapovijed za operaciju "Burin", koju je trebalo izvesti ako propadnu mirovni pregovori. Naime 1. studenoga u zrakoplovnoj bazi Wright Patterson u Daytonu (SAD) počeli su mirovni pregovori svih zaraćenih strana.⁷⁷ U toj novoj zapovijedi za "Burin" bilo je manjih izmjena glede zadataka postrojbi, no prostorni je cilj uglavnom ostao isti.⁷⁸ Pripreme su se odvijale u sjeni mirovnih pregovora, koji su potrajali do 21. studenoga, kada je dogovoren sporazum za mir u Hrvatskoj i BiH, koji je definitivno prihvaćen i potpisan 14. prosinca u Parizu. Kako su pregovori završili sporazumom, početkom prosinca odustalo se od "Burina".⁷⁹

Tijekom studenoga su se napadi VRS-a na HV i HVO značajno smanjili. Posljednji je put VRS topništvom tukao položaje 114. br HV-a u Popovu polju

⁷³ Richard Holbrooke, *Završiti rat* (Sarajevo: Šahinpašić, 1998), 77-79, 158-177.

⁷⁴ Momir Bulatović, *Pravila ćutanja* (Beograd: Narodna knjiga; Alfa, 2004), 182-187.

⁷⁵ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db.i 325, 333, 342, 349, Tj. op. izv. ZJB od 6., 13., 20., 27. X. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-325, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-333, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-342, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-349, Db. 340, Dn. op. izv. ZJB, kl. 8/95-02/01, ur. br. 3105-03-02-95-340, od 19. X. 1995.

⁷⁶ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db. 352, Dn. op. izv. ZJB, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-352, od 29. X. 1995.; HR-AŽSD, Kio-18/93, Sl. bilješka PP Dbk o uviđaju granatiranja u Gromači.

⁷⁷ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 27/95, Odluka GSHV, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-622, od 5. XI. 1995., prilog Direktiva GS HV za napad Op. br. 17/95 od 7. XI. 1995.

⁷⁸ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 27/95, Odluka GS HV, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-622, od 5. XI. 1995., prilog Direktiva GS HV za napad Op. br. 17/95 od 7. XI. 1995. i Zapovijed ZJB za napad, kl. 8/95-02/1, ur. br. 3105-01-01-95-127/26, od 23. XI. 1995.

⁷⁹ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 27/95, Dostavnica za dokumente kodnog naziva "Burin", kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-647, od 7. XII. 1995.

12. studenoga. Nakon toga do kraja godine nije bilo jačih srpskih bojevih djelovanja na Južnom bojištu.⁸⁰

Kako se od planirane napadne operacije odustalo, od kraja studenoga 1995. do siječnja 1996., po zapovijedi GSHV-a, pristupilo se demobilizaciji postrojbi Južnoga bojišta, povlačenju HV-a iz pograničnoga pojasa BiH i predaji tamošnjih položaja HVO-u. Provodeći potpisani sporazum, i Hercegovački je korpus do 19. siječnja 1996. izvukao postrojbe s položaja prve crte. Prostor RS-a prema granici s Hrvatskom kontrolirale su policijske snage RS-a i Federacije te patrole IFOR-a (*International Force*). Snage VJ-a i MUP-a Crne Gore nadzirale su prostor uz granicu s Hrvatskom na svojim dotadašnjim položajima.⁸¹

Zaključak

Vrhunac ratnih zbivanja na dubrovačkom području odigrao se od listopada 1991. do listopada 1992. godine. Godine nakon toga protekle su u ozračju periodičnih borbi nižega intenziteta postrojbi HV-a i VRS-a na crti bojišta u dubrovačkom zaleđu te u topničkom teroru VRS-a nad civilnim stanovništvom širega dubrovačkog kraja. Napadne operacije koje su HV i HVO vodili 1995. u jugozapadnoj Bosni i središnjoj Hrvatskoj navele su Hercegovački korpus da pojača napade i topnički teror na dubrovačkoj bojišnici s ciljem rastećenja snaga VRS-a u jugozapadnoj Bosni. Svijest da se približava kraj rata također je navela VRS da u kolovozu pokuša izvesti napadnu operaciju osvajanja dijela ili cijeloga dubrovačkog područja. Time bi se realizirao jedan od ratnih ciljeva RS-a – izlaz na more – te vojnim putem natjeralo hrvatsko vodstvo i međunarodnu zajednicu na priznanje činjeničnoga stanja na terenu u srpsku korist. No provedba toga cilja bila je daleko od stvarnih mogućnosti VRS-a, a tijekom te napadne operacije došla je do izražaja promjena u odnosu snaga u korist HV-a, pa se VRS nakon neuspješnog pokušaja osvajanja od rujna morao spremati za obranu istočne Hercegovine pred očekivani napad HV-a.

⁸⁰ HR-SVAMORH-ZJB, Reg. 1/95, Db 366, 374, 382, 390, 396, Tj. op. izv. ZJB od 10., 17., 24. XI., 1., 8. XII. 1995., kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-366, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-374, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-382, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-390, kl. 81-95-02-01, ur. br. 3105-03-02-95-397.

⁸¹ HR-SVAMORH-GSHV, Reg. IV/95/Borbene zapovijedi, Izv. skupine MORH – GSHV o sprovedenom nadzoru Južnog bojišta, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-645, od 6. XII. 1995., Izv. GSHV o nadzoru provedbe demobilizacije dijela HV, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-671, od 27. XII. 1995.; HR – Arhiv Policijske uprave dubrovačko-neretvanske, Godišnje izv. o radu PU Dubrovačko-neretvanske u 1996. godini, Sigurnosna prosudba područja PU Dubrovačko-neretvanske Sektora specijalne policije MUP RH, Br.: 511-01-30-VT-52/96, od 6. VI. 1996.

Arhivski izvori

Hrvatska – Arhiv Policijske uprave dubrovačko-neretvanske (HR-APUD-N).

Hrvatska – Arhiv Ureda državne uprave Dubrovačko-neretvanske županije (HR-AUDUDNŽ).

Hrvatska – Arhiv Zračne luke Dubrovnik (HR-AZLD).

Hrvatska – Arhiv Županijskog suda Dubrovnik (HR-AŽSD).

Hrvatska – Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske – fond Glavni stožer Hrvatske vojske (HR-SVAMORH-GSHV).

Hrvatska – Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske – fond Zapovjedništvo Južnog bojišta (HR-SVAMORH-ZJB).

Objavljeni izvori i literatura

Bulatović, Momir. *Pravila ćutanja*. Beograd: Narodna knjiga; Alfa, 2004.

Glas Trebinja (Trebinje), 1995.

Holbrooke, Richard. *Završiti rat*. Sarajevo: Šahinpašić, 1998.

Marijan, Davor. *144. brigada HV Sesvete 1991. – 1995*. Sesvete: Muzej Prigorja, 2007.

Marijan, Davor. *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.

Nedjeljna Dalmacija (Split), 1995.

Politika (Beograd), 1995.

Slobodna Dalmacija (Split), 1995., 2008.

Vjesnik (Zagreb), 1995.

Vreme (Beograd), 1995.

SUMMARY

DUBROVNIK AND THE DUBROVNIK WAR FRONTLINE IN 1995

The peak of the war in the Dubrovnik area lasted from October 1991, when the Serbo-Montenegrin aggression began, to October 1992, when the Croatian Army ended the liberation of this territory. Then established lines of the battlefield would remain unchanged until the end of the war. For the next two years there were battles of lower intensity between the Croatian Army (CA) of the Southern Front and the Herzegovina Corps of the Army of Serb Republic (ASR) in Bosnia-Herzegovina.

The overall situation also changed in 1995 when the Croatian and the Serbian side were leading larger attack operations, a part of which was related to Dubrovnik. The ASR was going to win the Dubrovnik region and the Neretva valley, and so gain access to the Adriatic Sea. The CA directed attacks on Central Croatia, whilst for Dubrovnik, where a satisfactory condition had been achieved in 1992, a defensive plan called „Mistral“ was made.

In the first eight months of 1995 the bulk of the conflict was in south-western Bosnia. To relieve its troops on this battlefield, the ASR was leading artillery attacks on the CA positions and civilian targets in the Dubrovnik area for months, due to which a large number of soldiers and civilians were killed and the normal life of population was paralysed.

The combat operations of the ASR Herzegovina Corps, with the aim of winning the access to the sea, began on August the 12th and lasted till September the 1st. Seven soldiers of the CA were killed in these attacks, but the frontline did not move. This proved that the winning of the access to the sea was beyond the real capabilities of the ASR and that the balance of power shifted in favour of the CA.

As a reaction to the Serbian attacks, the CA drafted plans for the operation „Gale“ by which it was supposed to occupy a part of the eastern Herzegovina and to long term protect Dubrovnik from Serbian artillery attacks. The preparations were completed in September and October, but the conclusion of the Dayton Agreement prevented the implementation of these plans.

There followed the demobilization of the Croatian and the Serbian forces thus ending the war on the Dubrovnik frontline also. Comparing to the developments on other battlefields, the Dubrovnik frontline in 1995 had a secondary importance, while its dynamics of events were among the calmer.

Key words: Dubrovnik; the Homeland War; the Army of Serb Republic Herzegovina Corps; Plan “Mistral”; Operation “Gale”